

volna a tudományokra, azonban azt tőlünk, Európától kapták. De midőn megszerezte biztonságát, s gazdagsága felhalmozódott, a maguk módja szerint akartak élni s megkezdték a tudományok művelését, ennek minden ágában. Ehhez pedig oly erővel láttak hozzá, hogy ma akárhány ponton kiáltják a versenyt azokkal a nemzetekkel, melyeknek civilisatiojuk régibb, sőt nekik mintául szolgált.“

A philosophia helyfoglalása főiskoláink tanrendében.

XX.* A kecskeméti ref. főiskola Jog- és Államtudományi karában az 1886—87 mindkét felében:

Jogbölcsezet 1-ső felév heti 8 óra. Nagy Ferencztől.

Bölcsezeti erkölcsstan 1 félév het. 4 óra. Dr. Beliczay J.-tól.

Művelődés történet 1 félév, heti 4 óra. Dr. Kovács P.-tól.

Bölcsezet történet 2-ik félév. heti 2 óra. Nagy Ferencztől.

Bölcsezeti encyklopaedia 2-ik félév het. 2 óra. Dr. Szombathy István-tól.

Büntetőjogi lélektan 2-ik félév, het. 2 óra. Dr. Kecskeméti Lajostól.

XXI. A győri kir. Jog- és Államtudományi kar 1886—87 2-ik félév.

Művelődés történelem ethnographiai alapon het. 4 óra. Dunay Ferencztől.

A positivismus alapelvei, het. 1 óra. Ugyanattól.

XXII. A nagyvárad kir. Jog- és Államtudományi kar 1886—87, 2-ik félév.

Ethika, het. 2 óra. Dr. Nemes Imrétől.

A jogbölcsezet története, het. 1 óra. Dr. Hoványi Gyulától.

XXIII. A kassai kir. Jog- és Államtudományi kar 1886—87. 2-ik félév.

A philos. encyklopaediája, het. 2 óra. Dr. Stóhr Szilárdtól.

XXIV. A marmaros-szigeti h. h. lyceum kebelében fennálló Jog- és Államtudományi kar 1886—87. 2-ik félév.

Büntetőjogi lélektan, het. 2 óra. Breznay Páltól.

Metaphisika, het. 4 óra. Melegh Gyulától.

XXV. A zeperjesi ág. hitv. akadémiában.

A bölceleti ethika, het. 4 óra. Dr. Szlávik Mátyástól.

Az ujkori bölcelettörténetet, het. 4 óra. Ugyanattól.

Észjogi repetitoriumot, het. 1 óra. Dr. Horváth Ödöntől.

XXVI. A sárospataki ev. ref. akadémiában, az 1886/7 2-ik félév:

A művelődés történetet het. 4 óra Orbán József-től.

A bölcsezettörténetet het. 4 óra Dr. Finkey J.-tól.

A nevelés és oktatásban, het. 2 óra Ugyanattól.

A jogbölcsezet het. 4 óra. Ugyanattól.

*

Dr. Szlávik Mátyás, az eperjesi akademián a philosophiai disciplinának tanára, a főiskoláink tanrendében szerfelett fogyatékosan képviselt philosophiai studiumok, különösen pedig a bölcsezeti ethika érdekében a következő figyelemreméltó észrevételeket teszi:

A hazai akadémiákon, az összes tudományágak közül, legin-

* I—XIX-ig lásd a „M. Ph. Szemle“ ez évi első számában.

kább a philosophiai tudományok azok, a melyek a legmostohább bánásmódban részesülnek. Évek óta figyelemmel kísérem mindenekelőtt hazai 2 egyetemünknek s az egyes vidéki akadémiáknak tanrendjét, s többször megtörtént, hogy p. o. a budapesti egyetemen, némely félévben, alig adatott elő a philosophia történelme, vagy legfeljebb annak csak egyik részével foglalkoztak a bölcészeti facultás némely tanárai. Pedig ilyen nagy egyetemen, a milyen a budapesti, minden semesterben elő kellene a philosophia történetét adni s annak hallgatását — amint az némely nagyobb németországi, p. o. a halle-wittenbergi egyetemen szokásos — lehetőleg minden facultásra kiterjeszteni, mert szilárd meggyőződésem szerint, az egyes philos. rendszerek történeti fejlődésének ismeretére, minden tudományos pályán haladó fiatal embernek szüksége van, s a philosophia története az általános művelődés történetének kiegészítő részét képezi. Több súlyt kellene tehát arra fektetni, mint tényleg tapasztalható, különösen a vidéki jogakadémiákon!

A dolog szomorú, de való, s mindezek alapján alig csudálkozom azon, hogy p. o. a jelen félévben a pozsonyi bölcészeti tanfolyamon egyetlen philos. tárgy sem adatik elő. E jelenségnek okát részben abban is látom, hogy a philosophia a középiskolákban sem nyerte el a legújabb középiskolai törvény intézkedései folytán az őt megillető helyet, mert 2-2 órán aligha lehet logikát vagy plane psychológiát előadni. Ez okozza azután azt a körülményt, — s itt tapasztalati tényekre hivatkozhatom, — hogy a maturusnak declarált fiatal akad. hallgató a philos. tárgyak előadása iránt nem tanusít kellő figyelmet, mert nem bír ama szellemi eszközökkel, a melyek őt a philosophia megértésére s az azzal való behatóbb foglalkozásra képesítenék, nevezetesen nem képes ama szellemi magaslatra emelkedni, hogy a tanárnak rendszeres philos. előadását megérthesse, a mi az előadónak működését, a túlságosan népszerű előadásra való törekvésében, nagyon megbénítja.

De ezen szomorú jelenségnek oka másrészt a magyar philosophiai irodalomnak szegénységében is rejlik. Hiszen nincs számbevehető magyar nyelven írott bölcészettörténetünk! W a r g a „Schwegler“-je elavult, Tóth Ferencz könyve nem egyéb, mint Erdmann (a középkori bölcészetnél) és Schwegler compilációja, mi mellett megjegyzendő, hogy Tóth p. o. az újabbkori bölcészet tárgyalásánál majd mindenütt Schwegler legújabb kiadását fordítja, anélkül, hogy megemlítené; Bánóczi „Lewes“-e nagyon tendentiósus positivistá állásponton van írva,

mig Domanovszky tisztán Erdmann tanárom hegelianus vezérfonalát (legújabb kiadása 1878-ból való) követi. Bihari megkezdett bölcsészettörténetéről még nem szólhatok. Már pedig a kellő tan- és kézikönyvek hiánya nagyon megnehezíti a bölcsészettörténet előadójának eljárását.

Ha már a philos. tárgyak iránt általában véve nincs meg a megkívántató érdeklődés és a kellő figyelem akadémiáinkon, amnyival inkább áll az a bölcsészeti etikáról. Jelen félévben előadják azt többen is a budapesti egyetemen, előadják azt továbbá a debreczeni és eperjesi jogakadémián, de nem tétetik róla említés a kolozsvári egyetem bölcsészeti karának s több vidéki akadémiáknak tanrendjében. Azonban a bölcsészeti ethika elhanyagolásának okai mélyebben rejlenek, s nem szabad tán azokat kizárólag csak hazai főiskoláinkon keresni. Az ethika főleg az újabb időben nagyon el lett hanyagolva, s a német egyetemeken egyedül a göttingai, majd berlini Lotze művelte azt. Pedig az etikát kötelességünk mint tudományt előadni, s nem szabad azt a philos. collegiumok sorából törülni, mert az képezi a bölcsészettudomány támpontját és valódi korrektívumát, általában véve. Az eszményi jóban való hit utolsó gyökerei az etikában, nevezetesen az erkölcsi felelőség tudatában keresendők, mert csak a lelkiismeretben, az erkölcsi tudatban akadunk azon feltétlen hatalomra, mely állandóan megmarad, míg minden egyébtől eltekinthetünk.

A magyar erkölcsészeti irodalom felette szegény, úgy hogy bátran ki merem mondani, hogy a felsorolandó művek közül egyetlen egyet sem lehet akadémiái előadásokhoz vezérfonalul használni. Nálunk bölcsészeti etikát irt: Sárvári Pál („Moralis philosophia, melyben az erkölcsi cselekedeteknek a józan okosság szerint való főregulája . . . kikeresődik“, Pest, 1802, főleg annak második része „Filozofusi Ethika“ Nagyvárad, 1804), Ertsei Dániel (Philosophia . . . és Erköltsi-Philosophia“, Debreczen, 1817), K ö t e l e s Sámuel („Az erkölcsi filozofiának eleje“, Marosvásárhely, 1817), F e j é r György („Az embernemesítés, vagyis a Természeti Erkölcs-Tudomány“, Pest, 1842), P u r g s t a l l e r József („Erkölcstan“, 3. kiadás, Pest, 1862). S z o n t á g h Gusztáv („Propylaeumok a magyar Philosophiához“, Buda, 1839), W a r g a János („Az ethika elemei“, N.-Kőrös, 1863), M a r t e n s e n Ethikája M o l n á r Aladár fordításában, T é l f y János („Ethika“, Pest, 1864) s végül V a n d r á k András („Bölcsészeti erkölcsstan“ 2. kiadás, Eperjes, 1865). Ezen művek nagyobbára külföldi szerzők után készültek, s erkölcsi főelveiket kimerítően ismerteti T é l f y f. i. művében.

Az újabb időben főleg V a n d r á k * foglalkozott nagy előszeretettel az etikával, s művén épügy, mint előadásán Fries Jakab Frigyes etikájának jelleme tükröződött vissza, a ki a hellén józan bölcsességnek („G r i c h e n w e i s h e i t“) az evangéliummal („C h r i s t e n g e i s t“) való egyesítésén fáradozott. Etikájának függeléke gyanánt tekintendő az eperjesi collégium 1877—78. évi értesítőjében közölt: „Az erkölcsi világ lényege és fontossága a társadalomban“ cz. jeles értekezése, melyről csak méltánylólag lehet szólnunk.

Az angol iparos oktatás. Lord Hartington márczius 16-án a londoni Polytechnic Young Men's Christian Instituteben, az angol iparos oktatásról felette fontos beszédet tartott. Alapul Huxley egy megjegyzését választotta, ki az ipart a háboruhoz hasonlította. „Az ipar nem ver be fejeket, nem önt vért, de koplalással fenyegeti a legyőzöttet, s az a nemzet, mely az ipari versenyben elbukik, éhenhalásra jut.“ E találó megjegyzéshez fűzött Lord Hartington nem kevésbé meggyőző magyarázatot, melyet a Szigetország határain túl is jó lesz meghallani. Hartington hanyatlást lát az angol iparban s keresi, hogyan lehetne elhárítani okait. No hát épen azon a módon, — feleli — a melyen a hadi vereség okait elhárítani szokás.

A mostani hadviselés idején semmit sem ér a röktönzés; a hogy itt a „tudományos ismeret megléte és tökéletes alkalmazása“ a döntő, épen az dönt az ipar versenyében is. Mindkettőben azé a diadal, a ki jobban elkészülve száll versenyre. A hasonlat találó; a belőle vont következtetések messzeterjedők. Az ipar diadalának első kelléke, hogy oktatását ne szűkmarokkal mérjék ki, s hogy ez oktatást széles körre kiterjessék. Ez képezi minden ipari győzelem feltételét. Az oktatás igaz nem teremt lángészt. A feltalálás oly tényezőktől függ, melyek kívül esnek a közönséges számvetés alapjául szolgáló előrelátás körén. A Wattok és Edisonok születnek s nem mesterségesen állanak elő. Azonban a rajz, a mechanica, a mathematica, a chemia, és a többi tudományok és mesterségek, melyek az iparost mindennapi munkájában elősegítik, taníthatók s az ipar virágzása tőlük függ. Nagy hadvezéreket sem lehet életre költeni; azonban a győzelem az ipar hadseregétől, rendszeren a közkatonáktól függ. E feladat elérésére Hartington felette hasznos követelményeknek adott kifejezést, melyek az angol

* Jól mondja B á n ó J ó z s e f Vandrákhoz intézett felügyelői jubiláris beszédében: „V. etikája . . . a leghamvasabb, legtisztább erkölcs, a mely emberi agyban fogamzhat.“